SV&J/SG/DW

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

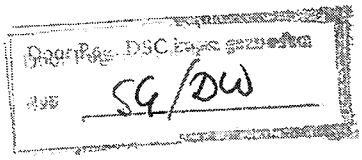

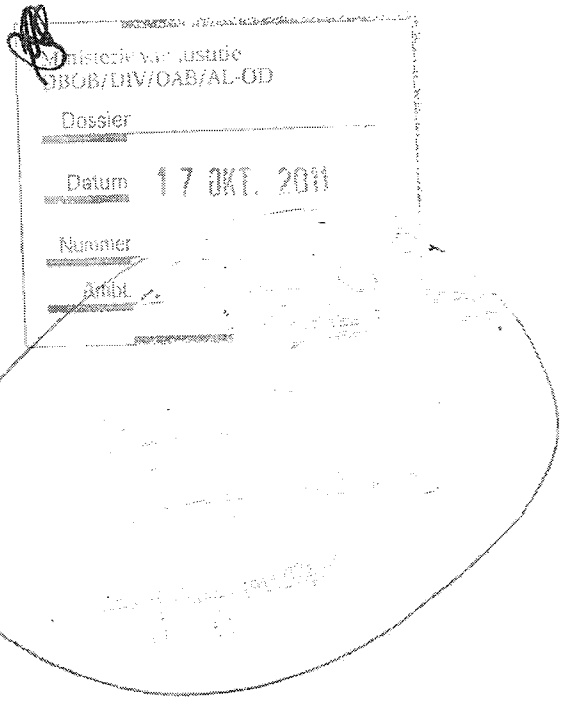

Aan de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie
De heer mr. F. Teeven
Postbus 20301
2500 EH Den Haag

Den Haag, 13 oktober 2011
Doorkiesnummer:
Faxnummer:
E-mail:

Betreft: concept-wetsvoorstel uitbreiding spreekrecht

Zeer geachte heer Teeven,

Bij brief van 7 juli jl. heeft u de Nederlandse Orde van Advocaten verzocht te adviseren over het concept-wetsvoorstel uitbreiding spreekrecht slachtoffers en nabestaanden in het strafproces.

De Algemene Raad heeft het concept-wetsvoorstel voorgelegd aan zijn Adviescommissie Strafrecht die bijgaand advies heeft uitgebracht. De Algemene Raad sluit zich aan bij de overwegingen van de Adviescommissie en verzoekt u deze bij de verdere voorbereiding van de wijziging te betrekken.

Met de meeste hoogachting,
namens de Algemene Raad,

algemeen secretaris

Bijlage

Bezoekadres
Neuhuyskade 94
2596 XM Den Haag
Tel. 070 - 335 35 35
Fax 070 - 335 35 31

Postadres
Postbus 30851
2500 GW Den Haag

www.advocatenorde.nl

Preadvies

van de

Adviescommissie Strafrecht

inzake

de voorgenomen wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter uitbreiding van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces

Inleiding

De laatste decennia is een groeiende belangstelling voor de belangen van slachtoffers van strafbare feiten te constateren, mede ingegeven dan wel beïnvloed door internationale en maatschappelijke ontwikkelingen. Hieruit vloeide een toenemende behoefte voort om de positie van het slachtoffer en de nabestaande in het strafproces te versterken. De Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (hierna: de Staatssecretaris) heeft aan de Adviescommissie Strafrecht (hierna: de Adviescommissie) thans een conceptwetsvoorstel voorgelegd dat ziet op het uitbreiden van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces.

Kanttekeningen

De Adviescommissie wenst de navolgende kanttekeningen te plaatsen bij de inhoud van het conceptwetsvoorstel.

Kring van personen aan wie het spreekrecht toekomt: nabestaanden

De Staatssecretaris beoogt **de kring van bloedverwanten** die in aanmerking komen om als nabestaande van het spreekrecht gebruik te maken uit te breiden. Tegen deze wijziging heeft de Adviescommissie in beginsel geen bezwaar, nu het zeer wel voorstelbaar is dat het afhangt van de feitelijke situatie wie van deze nabestaanden de meest hechte band met het slachtoffer onderhield. Wel dringt zich de vraag op of op deze wijze niet de deur geopend wordt voor bijdragen van personen voor wie het spreekrecht in beginsel niet bedoeld zou moeten zijn. Het is zeer wel de vraag of de bijdragen van personen wier band met het slachtoffer de facto niet zeer hecht is geweest, buiten de deur gehouden kunnen worden indien de kring van personen op de door de Staatssecretaris voorgestane wijze wordt uitgebreid. In het conceptwetsvoorstel wordt op dit punt geen nadere inhoudelijke toets

opgenomen. Het opnemen van een discretionaire bevoegdheid van de rechter om af te wijken van de tekst van de wet, en derhalve in bepaalde situaties geen spreekrecht toe te kennen aan bepaalde nabestaanden, eventueel gespecificeerd ten aanzien van (een) bepaalde lijn(en) van bloedverwanten acht de Adviescommissie in deze zinvol. In die gevallen waarin het evident is dat het gebruik van het spreekrecht niet het belang verwezenlijkt dat met deze beoogde wetswijziging wordt gediend, worden de rechter door het toekennen van een dergelijke discretionaire bevoegdheid handvatten gegeven.

De Adviescommissie heeft in lijn van het voorgaande grote moeite met de voorgestelde **uitbreiding van het aantal spreekgerechtigden**. In de huidige situatie is slechts één van de nabestaanden spreekgerechtigd. De keuze voor de beperking tot één nabestaande was destijds ingegeven uit een oogpunt van efficiency, namelijk om te voorkomen dat het spreekrecht veel tijd ter zitting gaat kosten[1]. Uit de concepttekst van artikel 51e, vierde lid, onder b, lijkt voort te vloeien dat een – arbitrair – maximum van vier spreekgerechtigden geldt; de echtgenoot of geregistreerde partner dan wel een andere levensgezel en drie bloedverwanten. Lijkt, nu uit de toelichting blijkt dat wel degelijk rekening gehouden wordt met de mogelijkheid dat aan meer dan vier personen het woord gelaten wordt. De Adviescommissie meent dat het karakter van het strafgeding in zaken waarin door meerdere personen van het spreekrecht gebruik wordt gemaakt, en zeker als vier of meer personen hiervan gebruik maken, wezenlijk – te wezenlijk – zal veranderen. In dat geval verschuift het zwaartepunt van behandeling van de feiten en persoonlijke omstandigheden van de verdachte naar het beoordelen van de gevolgen die het strafbare feit voor het slachtoffer of de nabestaande met zich heeft gebracht. En dat op een moment dat nog geenszins vaststaat dat er een strafbaar feit is gepleegd: de verdachte is op het moment van het behandelen van de schriftelijke slachtofferverklaring en het gebruik maken van het spreekrecht nog geen veroordeelde.

De voorgestelde uitbreiding van het aantal spreekgerechtigden stuit daarnaast op praktische bezwaren. De kans dat de behandeling van de zaak wordt aangehouden indien spreekgerechtigden abusievelijk niet (juist) worden opgeroepen wordt groter. Ook overigens komen alsdan de doorlooptijden in gevaar. Dit is in het nadeel van verdachten, maar ook van de slachtoffers en overigens ook van de strafrechtspleging in het algemeen nu de voortgang van de behandeling van de zaak in dat geval vertraging oploopt. Daarnaast bestaat het reële risico dat het strafgeding overspoeld wordt door personen die gebruik wensen te maken van hun spreekrecht. Het is maar zeer de vraag of dit wenselijk is, of dit de efficiency van de afdoening van strafzaken in de weg gaat zitten en of dit wel kan worden opgevangen uit beschikbare budgetten. In het algemeen vraagt de Adviescommissie zich af in hoeverre bij de voorgestelde uitbreidingen rekening is gehouden met de financiële consequenties. Het is

[1] Vgl. Kamerstukken I 2002/03, 27632, nr. 104b, p. 4

dan daarbij de vraag of het aantal strafbare feiten waarvoor thans spreekrecht bestaat niet zal moeten worden ingeperkt.

Het probleem van het niet (juist) oproepen van spreekgerechtigden en het mogelijk aanhouden van de behandeling van strafzaken klemt te meer nu de Adviescommissie zich afvraagt of, en zo ja, hoe in de praktijk aan de kring van nabestaanden duidelijk wordt gemaakt dat zij spreekrecht hebben. In de huidige situatie is overzichtelijk wie het recht heeft om te spreken. Deze personen zijn veelal ook traceerbaar. In de voorgestane nieuwe situatie is de kring van spreekgerechtigden zo breed dat het praktisch niet haalbaar lijkt om aan een ieder kenbaar te maken dat er spreekrecht bestaat. Meent de Staatssecretaris dat de nabestaanden zich zelf moeten melden; zoals te doen gebruikelijk – schriftelijk – bij de officier van justitie? Met andere woorden: is het recht om te spreken afhankelijk gesteld van eigen initiatieven van nabestaanden? Wordt dit bemoedigd, eventueel door slachtofferinformatiepunten? Zo ja, op welke wijze? Kortom, op het punt van de praktische uitvoering tast de Adviescommissie nog in het duister.

De Adviescommissie spreekt zich gelet op het voorgaande uit tegen de voorgestane uitbreiding van het aantal spreekgerechtigden. Subsidiair verzoekt de Adviescommissie om in het conceptwetsvoorstel een expliciet maximumaantal spreekgerechtigden op te nemen. Het komt de Adviescommissie voor dat een aantal van maximum twee spreekgerechtigden in dat geval recht doet aan de gewenste verruiming van het spreekrecht.

Ter afsluiting merkt de Adviescommissie op dit punt nog het volgende op.

De Staatssecretaris merkt in de toelichting op het conceptwetsvoorstel op dat in het vierde lid van artikel 51e een **rangorde** is aangegeven in die zin dat de levensgezel eerst in aanmerking komt en daarna de bloedverwanten. In de tekst van het conceptwetsvoorstel komt dit evenwel in de visie van de Adviescommissie thans niet tot uitdrukking.

Kring van personen aan wie het spreekrecht toekomt: (wettelijke) vertegenwoordigers

De Staatssecretaris beoogt het spreekrecht voorts uit te breiden tot wettelijke vertegenwoordigers van minderjarige slachtoffers die vanwege hun zeer jeugdige leeftijd niet in staat zijn om op de terechtzitting mee te delen welke gevolgen het strafbare feit voor hen heeft gehad. Tot op heden bood de wet geen mogelijkheid voor de ouders of voogd om te spreken namens minderjarige slachtoffers.
In beginsel begrijpt de Adviescommissie dat de wetgever overgaat tot het creëren van een dergelijk spreekrecht. Wel dient nauwgezet bepaald te worden wie spreekgerechtigd zijn, wat de reikwijdte is van het spreekrecht en daarnaast dient in ogenschouw genomen te worden welke gevolgen een dergelijke wijziging in concreto in bepaalde zaken kan hebben.

Met betrekking tot de **reikwijdte van het spreekrecht** acht de Adviescommissie het van wezenlijk belang om te benadrukken dat alleen verklaard mag worden over de gevolgen die het strafbare feit bij het minderjarige slachtoffer teweeg hebben gebracht. Dit is ook in de tekst van het conceptwetsvoorstel tot uitdrukking gebracht. Bij de Adviescommissie ontstaat verwarring door de opmerking van de Staatssecretaris dat het begrijpelijk wordt geacht dat wettelijk vertegenwoordigers ook hun eigen ervaringen en eventuele gevolgen voor het gezin of de naaste omgeving aan de orde zullen willen stellen. De tekst van het conceptwetsvoorstel lijkt die mogelijkheid niet te bieden. De Adviescommissie is overigens ook geen voorstander van het uitbreiden van de reikwijdte van het spreekrecht ten aanzien van gevolgen voor anderen dan het slachtoffer.

Met betrekking tot de **spreekgerechtigden** merkt de Adviescommissie het volgende op. In de toelichting op het conceptwetsvoorstel stelt de Staatssecretaris dat het spreekrecht in de meeste gevallen door één of beide ouders zal worden uitgeoefend. De Staatssecretaris sluit daarbij derhalve niet uit dat beide ouders het spreekrecht uitoefenen. Het komt de Adviescommissie voor dat afdoende recht gedaan wordt aan de belangen van het slachtoffer indien één van de wettelijk vertegenwoordigers het woord voert. Zeker nu de Adviescommissie meent dat de reikwijdte van het spreekrecht beperkt moet blijven tot de gevolgen voor het slachtoffer. De Adviescommissie constateert daarbij dat in de tekst van het conceptwetsvoorstel wordt gesproken over "zijn wettelijk vertegenwoordiger"; enkelvoud.

In lijn met het voorgaande moet in ogenschouw genomen worden wat in **concrete gevallen** de gevolgen zijn van het uitbreiden van het spreekrecht tot wettelijke vertegenwoordigers van minderjarige slachtoffers van onder de 12 jaar. Het is in de zaken van het soort dat mede aanleiding gaf voor de totstandkoming van het conceptwetsvoorstel voorstelbaar dat er sprake is van een meervoud aan minderjarige slachtoffers. Stel nu dat er sprake is van 10 minderjarige slachtoffers. Staat de Staatssecretaris voor dat er in een dergelijk geval door 20 wettelijke vertegenwoordigers wordt gesproken? Dat lijkt de Adviescommissie buitengewoon onwenselijk. In dat geval wordt het onderzoek naar de feiten compleet overschaduwd door het beoordelen van de gevolgen van strafbare feiten. De Adviescommissie roept de Staatssecretaris op om een voorziening te treffen die de rechter de mogelijkheid geeft om dergelijke situaties in goede banen te leiden. Ook in dit geval zal de rechter een verzoek moeten beoordelen tegen het licht van de orde en de inrichting en omvang van het onderzoek op de terechtzitting.

Dat de spreekgerechtigden bedoeld in het achtste lid zich kunnen laten vertegenwoordigen door een bijzonder gemachtigde acht de Adviescommissie onwenselijk. In de visie van de Adviescommissie wordt het aantal spreekgerechtigden hiermee feitelijk zonder enige beperking uitgebreid.

De Adviescommissie vraagt zich daarnaast af of ook hierdoor de strafrechtspleging niet overspoeld zal raken door spreekgerechtigden. Zij ziet dit als een reële mogelijkheid.

Ter afsluiting

Het moge voor zich spreken dat de Adviescommissie sommige van de voorgestane wijzigingen verstrekkend acht. Binnen de huidige vormgeving van het strafgeding te verstrekkend. De Adviescommissie verzet zich hier dan ook tegen. Indien de Staatssecretaris een meer prominente rol voor slachtoffers, wettelijk vertegenwoordigers en nabestaanden wenselijk acht, is het in de visie van de Adviescommissie raadzaam de al eerder opgeworpen suggestie met betrekking tot het wezenlijk veranderen van het strafgeding nader te bediscussiëren en hierbij het uitbreiden van het spreekrecht te betrekken. Het strafgeding zou in tweeën gesplitst kunnen worden[3]. In het eerste deel van de procedure staan de vragen van 348 en 350 van het Wetboek van Strafvordering centraal, met uitzondering van de straftoemetingsvraag. Als deze vragen allen positief beantwoord zijn, staat in het tweede deel van de procedure – een aparte straftoemetingszitting – de vraag naar de op te leggen straf centraal. Het bespreken van de schriftelijke slachtofferverklaring en het al dan niet gebruik maken van het spreekrecht komt in het tweede deel van de procedure aan de orde. De gevolgen van het strafbare feit kunnen in dat geval slechts een rol spelen ten aanzien van de op te leggen straf en niet ten aanzien van de bewijsvraag. Het is zeker niet uitgesloten dat emotionele relazen van slachtoffers en nabestaanden via de sfeer van de overtuiging mede redengevend zijn voor het uiteindelijk oordeel over de bewijsvraag, hoezeer ook benadrukt wordt dat een slachtoffer of nabestaande zich niet mag uitlaten over de bewijsbaarheid van het ten laste gelegde, de strafbaarheid van de verdachte of de straftoemeting. Dit risico is in de literatuur niet onopgemerkt gebleven. Dit geldt te meer als er een veelvoud aan slachtoffers en nabestaanden ter terechtzitting verschijnt en gebruik maakt van het spreekrecht. Het feit dat slachtoffers en nabestaanden zich uitlaten over de gevolgen van het strafbare feit is met een wijziging van het strafgeding meer gelegitimeerd dan in de huidige situatie. Ook een uitbreiding van het spreekrecht is dan meer gelegitimeerd. Het moge voor zich spreken dat een fundamentele wijziging van het strafgeding en alles wat daarbij komt kijken zorgvuldig

[3] Vgl. onder meer J.L. de Wijkerslooth en J. Simonis, Spreekrecht voor slachtoffers als onderdeel van een straftoemetingszitting, NJB 2001, p. 2079-2083

Vertegenwoordiging van het slachtoffer dat feitelijk niet bij machte is te spreken

De Staatssecretaris creëert in het conceptwetsvoorstel een voorziening voor die gevallen waarin slachtoffers van strafbare feiten feitelijk niet bij machte zijn om van het spreekrecht gebruik te maken.

De Adviescommissie constateert dat de tekst van het conceptwetsvoorstel onduidelijkheid oproept ten aanzien van de reikwijdte van het spreekrecht. De tekst van het conceptwetsvoorstel luidt immers "(...) over de gevolgen van het strafbaar feit door welke deze is getroffen (...)". Dit wijkt af van de formulering ten aanzien van de reikwijdte in het voorgestelde lid 2 "(...) over de gevolgen die de strafbare feiten genoemd in het eerste lid, bij hem teweeg hebben gebracht (...)". De Adviescommissie stelt voor om in het voorgestelde lid 7 de zinsnede "over de gevolgen van het strafbaar feit door welke deze is getroffen" te verwijderen, zodat geen onduidelijkheid kan komen te bestaan over de reikwijdte van het spreekrecht in deze.

De Adviescommissie gaat er overigens van uit dat in deze gevallen één persoon spreekgerechtigd is.

Raadsman of bijzondere gevolmachtigde

Thans is een slachtoffer gehouden zelf op de terechtzitting het woord te voeren. Het is niet mogelijk voor een raadsman of bijzondere gemachtigde om het woord namens hem te voeren. De Staatssecretaris wil aan diegene die zelf geen gebruik kan of durft te maken van het spreekrecht nu de mogelijkheid geven om een ander voor hem te laten spreken. In het achtste lid wordt dit vertaald in de mogelijkheid de voorzitter te verzoeken het spreekrecht uit te laten oefenen door een raadsman of een bijzondere gemachtigde.

Blijkens de parlementaire geschiedenis van de totstandkoming van het spreekrecht was het destijds uitdrukkelijk niet de bedoeling dat een advocaat of gevolmachtigde zou spreken namens een spreekgerechtigde. Expliciet wordt gesteld dat het gaat om de vertolking van de eigen ervaringen[2]. De Staatssecretaris licht niet nader toe waarom deze strikte scheiding thans zou moeten worden opgeheven. Gaarne verneemt de Adviescommissie nader. Vooralsnog ziet de Adviescommissie niet in waarom de huidige situatie moet worden gewijzigd. Wat de Adviescommissie betreft moet het blijven gaan om het vertolken van eigen ervaringen. Als een slachtoffer of nabestaande zich niet bij machte acht te spreken, wordt ook nu de perceptie van het slachtoffer of de nabestaande onderdeel van het strafproces doordat de officier van justitie of de voorzitter dit bespreekt.

[2] Zie Kamerstukken II 2001/02, 27632, nr. 5, p. 9 / Kamerstukken I 2002/03 27632, nr. 104b, p. 7

voorbereid moet worden en dat de Adviescommissie zich in dat geval nader zal uitlaten over de wijze waarop aan de wijziging vorm wordt gegeven.

Amsterdam, 11 oktober 2011

Adviescommissie Strafrecht
Mr. R. van der Hoeven, voorzitter,
namens deze, mr. R. Croes-Hoogendoorn, secretaris